

Komercyjne wykorzystywanie dzieci

Gabriela Kühn – Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Spis zagadnień

- 253 Definicje
- 255 Problem komercyjnego wykorzystywania dzieci
- 255 Wykorzystywanie dzieci do handlu ludźmi
- 257 Wykorzystywanie dzieci w prostytucji
- 261 Wykorzystywanie dzieci w pornografii
- 262 Wykorzystywanie dzieci w kontekście podróży i turystyki
- 263 Wykorzystywanie dzieci do pracy przymusowej
- 263 Wykorzystywanie dzieci do żebractwa
- 264 Przedmiotowe traktowanie dziecka, a kwestie adopcji
- 265 Podsumowanie
- 267 Bibliografia

Komercyjne wykorzystywanie dzieci jest złożonym problemem, którego wspólnym mianownikiem jest przedmiotowe traktowanie dziecka w kategoriach „towaru” przez sprawców, którzy czerpią korzyści majątkowe lub osobiste z nielegalnych transakcji i usług z wykorzystaniem lub zaangażowaniem osób do 18 r.ż. W zjawisko to wpisują się liczne formy krzywdzenia dzieci, m.in. handel dziećmi, wykorzystywanie dzieci w prostytucji, pornografii, w tym w turystyce seksualnej, zmuszanie do pracy przymusowej, żebractwa i drobnych przestępstw lub przedmiotowe traktowanie dziecka w ramach nielegalnych czy tzw. komercyjnych adopcji.

Każda forma handlu dziećmi jest komercyjnym wykorzystywaniem, natomiast nie każde komercyjne wykorzystywanie będzie nosiło cechy handlu dziećmi. Omawiane formy wykorzystywania łączą się z fizycznym, emocjonalnym i seksualnym krzywdzeniem oraz stanowią naruszenie niezbywalnej godności i podmiotowości każdego dziecka. Ewentualna zgoda czy przyzwolenie małoletniego na jakąkolwiek z form komercyjnego wykorzystywania nie wyłącza odpowiedzialności sprawcy, ze względu na niemożność wyrażenia przez dziecko w pełni świadomej co do jej konsekwencji i ważnej prawnie decyzji.

Definicje

Handel ludźmi to werbowanie, transportowanie, dostarczanie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą. Jeżeli zachowanie sprawcy **dotyczy dziecka**, stanowi ono handel ludźmi nawet, gdy nie zostały użyte metody lub środki wymienione w pkt 1–6 art. 115 § 22 Kodeksu karnego (kk), tj. przemoc, groźba prawna, uprowadzenie, podstęp, wprowadzenie w błąd, nadużycie stosunku zależności, krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę nad inną osobą. Powyższa definicja handlu ludźmi, wprowadzona do polskiego Kodeksu karnego w 2010 r., obejmuje w szczególności: prostytucję, pornografię, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, żebractwo, niewolnictwo, pozyskanie narządów oraz wszelkie inne formy wykorzystywania poniżające godność człowieka, i jest otwartym zbiorem. W przypadku małoletnich ofiar definicja nie przewiduje konieczności udzielania lub przyjęcia korzyści majątkowej, aby działanie sprawców zostało uznane za handel dziećmi. Handel ludźmi jest zbrodnią, karaną zgodnie z art. 189a § 1 kk pozbawieniem wolności na czas nie krótszy od lat 3.

Wykorzystywanie dzieci w prostytucji, definiowane w prawie jako prostytucja dziecięca, to zgodnie z art. 19 ust. 2 Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem (tzw. Konwencji z Lanzarote): „fakt wykorzystywania dziecka do czynności seksualnych w sytuacji, gdy zostały przekazane lub obiecane tytułem zapłaty pieniądze lub każda inna forma wynagrodzenia lub świadczenia, bez względu na to, czy tę zapłatę, obietnicę czy świadczenie otrzymało dziecko czy też osoba trzecia”. W efekcie ratyfikacji Konwencji z Lanzarote przez Polskę w styczniu 2015 r. został rozszerzony zakres art. 199 § 3 kk. Obecnie odpowiedzialność za wykorzystanie ponosi sprawca, który podjął obcowanie lub inne czynności seksualne z małoletnim

za „wynagrodzeniem”, niezależnie od tego, kto zainicjował kontakt. Przesłębstwo określone w art. 199 § 3 kk może zostać popełnione, nawet kiedy dziecko wyraża zgodę lub samo inicjuje podjęcie czynności określonych w ww. przepisie. Wcześniej karalność była uzależniona od tego, czy sprawca „doprowadził” dziecko do komercyjnego kontaktu seksualnego, co nie gwarantowało pełnej ochrony małoletnich.

W polskim prawie zmuszanie osób zarówno dorosłych jak i małoletnich do prostytucji jest karane zgodnie z art. 203 kk. Stręczycielstwo (nakłanianie do uprawiania prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej), sutenierstwo (czerpanie korzyści majątkowej z uprawiania prostytucji) i kuplerstwo (ułatwianie uprawiania prostytucji w celu osiągnięcia korzyści majątkowej) podlegają karze z art. 204 kk – jeżeli ofiarą jest małoletni (art. 204 § 3 kk) to przestępstwa te są zagrożone wyższą karą.

Wykorzystywanie dzieci w pornografii, definiowane w prawie jako pornografia dziecięca, to zgodnie z art. 20 ust. 2 Konwencji Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem „jakikolwiek materiał, który wizualnie przedstawia dziecko uczestniczące w rzeczywistej lub udawanej czynności wyraźnie seksualnej lub jakiegokolwiek przedstawienie narządów płciowych dziecka głównie w celach seksualnych”. W następstwie ratyfikacji Konwencji z Lanzarote w polskim prawie rozszerzono również zakres art. 202 § 3 – § 4c kk. Określenie *sprowdza* zastąpiono słowem *uzyskuje*, co uwzględniło zmiany zachodzące w sposobie pozyskiwania dostępu do treści pornograficznych, które coraz częściej odbywa się przez internet. Ponadto poszerzono zakres penalizacji o produkcję, rozpowszechnianie, prezentowanie, przechowywanie lub posiadanie treści pornograficznych przedstawiających wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej oraz o zmierzanie do zaspokojenia seksualnego przez uczestniczenie (bierne i czynne) w prezentacji treści pornograficznych z udziałem małoletniego.

Turystyka seksualna, definiowana przez Światową Organizację Turystyki jako „podróże organizowane przez przemysł turystyczny albo bez jego udziału, ale wykorzystujące jego struktury, których podstawowym celem jest

doprowadzenie do komercyjnych kontaktów seksualnych między turystami a osobami zamieszkującymi dane terytorium” (UNWTO, 1995), jest jedną z form komercyjnego wykorzystywania dzieci przez osoby dorosłe, które podróżują za granicę albo po terenie swojego kraju. W polskim prawie nie ma konkretnych przepisów dotyczących seksturystyki, odpowiednie przepisy prawa można jednak stosować również do obywateli, którzy popełnili przestępstwo za granicą, choć warunkiem jest zachowanie podwójnej karalności, która uzależnia odpowiedzialność karną od uznania popełnionego czynu za przestępstwo również w miejscu jego popełnienia. Wymóg ten ogranicza skuteczność eksterytorialnego ścigania sprawców wykorzystywania dzieci, choć sprawcy, którzy dopuścili się wykorzystywania dziecka za granicą, mogą być pociągnięci do odpowiedzialności karnej również po powrocie do kraju.

Praca przymusowa została zdefiniowana w Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) Nr 29 i oznacza „wszelką pracę lub usługi wymagane od jakiejś osoby pod groźbą jakiegokolwiek kary i do których dana osoba nie zgłosiła się dobrowolnie”. Konwencja MOP Nr 182 definiuje najgorsze formy pracy dzieci, tj.:

1. wszystkie formy niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa, takich jak sprzedaż i handel dziećmi, niewolnictwo za długi i pańszczyzna lub praca przymusowa albo obowiązkowa, w tym przymusowe lub obowiązkowe rekrutowanie dzieci do udziału w konflikcie zbrojnym;
2. korzystanie, angażowanie lub proponowanie dziecka do prostytucji, produkcji pornografii lub przedstawień pornograficznych;
3. korzystanie, angażowanie lub proponowanie dziecka do nielegalnych działalności, w szczególności do produkcji i handlu narkotyków;
4. pracę, która ze względu na swój charakter lub okoliczności, w których jest prowadzona, może zagrażać zdrowiu, bezpieczeństwu lub moralności dzieci.

Praca przymusowa jest jedną z form wykorzystywania ujętą w definicji handlu ludźmi (art. 115 § 22 kk). Konstytucja RP stanowi, że wszelkie stałe zatrudnianie

dzieci do lat 16 jest zakazane, a formy i charakter dopuszczalnego zatrudniania określa ustawa (art. 65 ust. 3).

Żebractwo w odniesieniu do dzieci to wykroczenie sformułowane w art. 104 Kodeksu wykroczeń (kw) jako skłanianie do żebrania małoletniego, osoby bezradnej albo pozostającej w stosunku zależności lub oddanej pod opiekę. Podlega ono karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny. Po wprowadzeniu do polskiego prawa definicji handlu ludźmi żebractwo zostało uznane za jedną z możliwych form tego przestępstwa, penalizowanego wówczas z art. 189a § 1 kk.

Komercyjna adopcja nie jest zdefiniowana w przepisach polskiego prawa, natomiast określenie to jest stosowane w języku potocznym odnośnie do sytuacji, w których dochodzi do przekazywania i przyjmowania dziecka w zamian za korzyści majątkowe, m.in. w ramach adopcji ze wskazaniem. Jeżeli działania te odbywają się za pośrednictwem sądu, który z założenia przeprowadza procedurę adopcyjną wyłącznie dla dobra dziecka, nie będą uznane za nielegalne. Natomiast tzw. dzika adopcja, czyli działania podejmowane poza legalnymi procedurami sądowymi, mające na celu **komercyjny obrót dzieckiem**, podlegają penalizacji ze względu na nielegalne wejście osób dorosłych w posiadanie dziecka. Proceder ten nie będzie ścigany na podstawie art. 189a § 1 kk za handel dziećmi, jeżeli stronom postępowania nie zostanie udowodnione, że działały z zamiarem wykorzystania dziecka, do któregoś z form określonych w definicji handlu ludźmi. Nie będzie też penalizowany na podstawie art. 211a kk, który dotyczy **organizowania adopcji wbrew przepisom ustawy**, ponieważ ten artykuł stosuje się przy zaistnieniu działań zmierzających do przeprowadzenia sądowej procedury adopcyjnej. Niejasnym jest, do jakiej „ustawy” odwołuje się ten przepis – przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ustawy o pomocy społecznej czy też do innych ustaw. Po wprowadzeniu do polskiego prawa definicji handlu ludźmi organizowanie adopcji wbrew przepisom ustawy zostało oddzielone od **handlu dziećmi** (usytuowanego w rozdziale „Przestępstwa przeciwko wolności”) poprzez przeniesienie kwestii adopcyjnych do rozdziału dotyczącego przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Oddzielenie kwestii adopcji od handlu dziećmi nastąpiło przy założeniu,

że głównym celem działań penalizowanych z art. 211a kk nie jest chęć wykorzystania dziecka w celach kierunkowych do handlu ludźmi, tylko samo uzyskanie korzyści majątkowej (Suda, 2014).

Problem komercyjnego wykorzystywania dzieci

Wykrywanie przestępstw związanych z różnymi formami komercyjnego wykorzystywania dzieci napotyka na wiele przeszkód. Ofiary boją się ujawnić wykorzystanie lub nie mają świadomości swoich praw, sprawcy ukrywają działalność przestępczą i manipulują ofiarami, a w społeczeństwie, mimo rosnącej świadomości na temat problemu, brakuje gotowości do zawiadamiania służb w przypadku zaobserwowania niepokojącej sytuacji. Trudność w identyfikacji ofiar wynika również z niejasności w interpretacji niektórych przepisów prawa czy braku odpowiednich procedur postępowania. Wiele spraw nie zostaje zgłoszonych i w konsekwencji zidentyfikowanych. O skali problemu można wnioskować z oficjalnych statystyk, które nie odzwierciedlają jednak pełnego wymiaru zjawiska, jak również z raportów i badań, w tym badań opinii społecznej.

Wykorzystywanie dzieci do handlu ludźmi

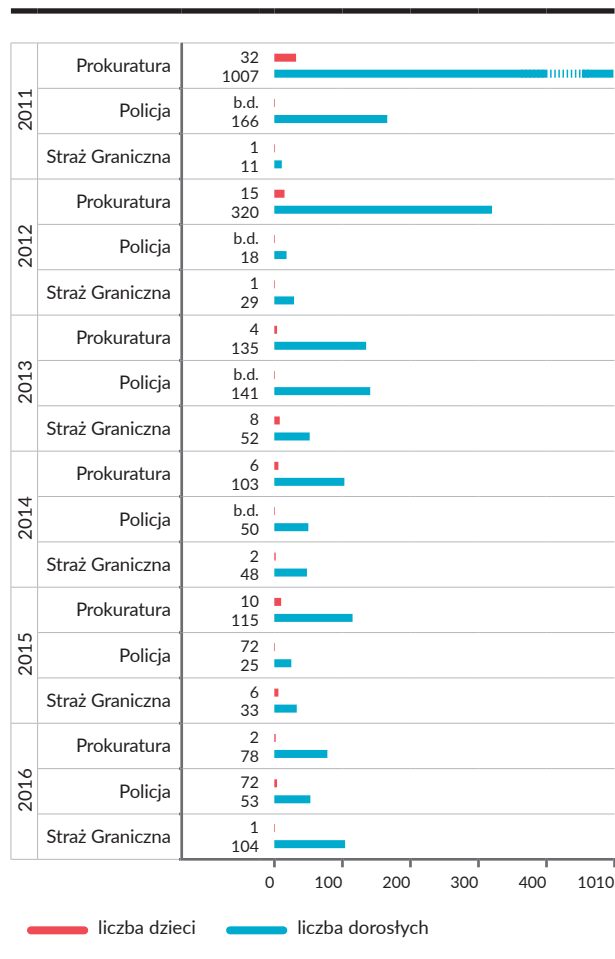
W latach 2012–2016 programem wsparcia i ochrony świadka handlu ludźmi prowadzonym przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (MSW iA) zostały objęte dzieci wykorzystywane głównie do pracy przymusowej, prostytucji i żebractwa. Program jest prowadzony przez Krajowe Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne (KCIK) na zlecenie MSW przez Fundację Przeciwko Handlowi Ludźmi i Niewolnictwu La Strada, a od 2013 r. w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej z siedzibą w Katowicach. Dzieci pod opieką KCIK to osoby identyfikowane jako domniemane ofiary handlu ludźmi, potencjalne ofiary handlu ludźmi, świadkowie, osoby zagrożone przestępstwem i dzieci klientów KCIK. Na wykresie 1 przedstawiono liczbę dzieci wykorzystanych jako ofiary handlu ludźmi.

Wykres 1. Małoletni pod opieką KCIK wykorzystani do handlu ludźmi

Źródło: opracowano na podstawie danych udostępnionych przez KCIK.

Beneficjentami KCIK w analizowanych latach były głównie dzieci z Rumunii (31), Polski (24), Wietnamu (17) i Bułgarii (6) oraz kilka ofiar z Czech, Ukrainy, Rosji i Kongo.

Dane o liczbie ofiar-dzieci, które zostały udostępnione Ministerstwu Spraw Wewnętrznych przez Prokuraturę (dot. statusu pokrzywdzonego w postępowaniach przygotowawczych), policję (dot. osób zidentyfikowanych jako pokrzywdzeni w zakończonych śledztwach) i Straż Graniczną (dot. osób zidentyfikowanych jako potencjalne ofiary handlu ludźmi), wskazują na małą liczbę zidentyfikowanych dzieci, przy czym nie są dostępne dane zdezagregowane ze względu na wiek za wszystkie lata 2011–2016¹. Pokrzywdzeni zidentyfikowani przez policję jako ofiary handlu dziećmi w 2016 r. zostali wykorzystani w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania. Natomiast Straż Graniczna miała styczność głównie z ofiarami wykorzystania do pracy przymusowej i prostytucji.

Wykres 2. Potencjalne ofiary handlu ludźmi poniżej 18 r.ż. zidentyfikowane przez polskie organy ścigania

Źródło: MSWiA.

Problem handlu dotyczy dzieci polskich i cudzoziemskich przebywających w naszym kraju, ale też i tych wykorzystywanych za granicą. Według raportu MSW do wykorzystania Polaków (w danych nie wyodrębniono dzieci) dochodzi głównie w Wielkiej Brytanii, Holandii i Niemczech (MSW, 2015a). Z raportu opublikowanego w 2016 r. przez Komisję Europejską na temat problemu handlu ludźmi w EU wynika, że problem handlu dziećmi do prostytucji i popełniania drobnych przestępstw rośnie, przy czym zwrócono uwagę, że dzieci są grupą najbardziej narażoną na wykorzystywanie (European Commission, 2016).

Podobne wnioski wynikają z badania opinii społecznej przeprowadzonego przez MSW. Ponad połowa Polaków (60%) uważa, że w Polsce zdarzają się przypadki handlu

1 Dane udostępnione przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Wydział do Spraw Europejskiej Sieci Migracyjnej i Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej.

ludźmi, na który szczególnie narażone są nastolatki (30%) i małe dzieci (29%). Zdaniem respondentów dzieci i młodzież do lat 18, które padły ofiarą handlu ludźmi, najbardziej narażone są na zmuszanie do świadczenia usług seksualnych (63%), udziału w filmach lub zdjęciach pornograficznych (28%) oraz pracy (27%; MSW, 2015b). W opinii publicznej handel ludźmi często jest błędnie utożsamiany z nielegalną migracją i przemytem, czyli procederem, który kończy się wraz z dowiezieniem migrantów do punktu docelowego. Handel ludźmi natomiast obejmuje nie tylko transport, ale przede wszystkim jest przestępstwem ukierunkowanym na wykorzystanie ofiar. Z badania MSW wynika, że poziom wiedzy na temat handlu ludźmi jest coraz wyższy, a społeczeństwo staje się bardziej świadome i wrażliwe na ten problem.

W ramach realizacji Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013–2015 we wszystkich województwach powołano zespoły ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi. Z inicjatywy Fundacji La Strada w 2014 r. powstała Ogólnopolska Sieć Organizacji Pozarządowych Przeciwko Handlowi Ludźmi. Dzięki szkoleniom i działaniom networkingowym osoby mogące mieć kontakt z potencjalnymi ofiarami komercyjnego wykorzystania (m.in. funkcjonariusze policji, straży miejskiej, straży granicznej, pracownicy placówek oświatowych i opiekuńczo-wychowawczych) mają coraz większą świadomość tego zjawiska i coraz więcej o nim wiedzą. Wciąż brakuje jednak rozwiniętego i efektywnego systemu identyfikacji dzieci-ofiar komercyjnego wykorzystywania, w tym handlu dziećmi.

Pod koniec 2015 r. MSW skierowało do policji i straży granicznej *Algorytm identyfikacji i postępowania wobec małoletniej ofiary handlu ludźmi*, który jest wyłącznie wsparciem w procesie identyfikacji ofiar i nie przewiduje wszystkich możliwych sytuacji wykorzystywania dziecka. Zastosowanie algorytmu w praktyce należałoby poddać ewaluacji pod kątem oceny, czy przyczynia się on do lepszej identyfikacji dzieci-ofiar handlu.

W Polsce brakuje systemowej pomocy dla dzieci-ofiar handlu i różnych form komercyjnego wykorzystywania. W corocznym raporcie na temat sytuacji handlu ludźmi na świecie jako jedną z rekomendacji dla Polski wskazano

wprowadzenie specjalnych środków mających na celu wsparcie małoletnich ofiar handlu ludźmi (US Department of State, 2016). Istnieje potrzeba wdrożenia odrębnego programu służącemu ochronie małoletnich ofiar, aby mogły uzyskać kompleksowe wsparcie w trudnym procesie reintegracji społecznej. W Krajowym Planie Działań MSW na lata 2016–2018 uwzględniono wdrożenie modelu wsparcia i ochrony dziecka-ofiary handlu ludźmi (MSW, 2016).

Wykorzystywanie dzieci w prostytucji

Z ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci opracowanej na podstawie retrospektywnych deklaracji w reprezentatywnej próbie ($N = 1005$) nastolatków w wieku 11–17 lat wynika, że wykorzystywania seksualnego z kontaktem fizycznym doświadczyło 6,4% młodych ludzi. Niecały procent (0,9%) polskich nastolatków zadeklarowało, że zdarzyło im się podejmować aktywności seksualne w związku z jakąś formą gratyfikacji materialnej (Włodarczyk, Sajkowska, 2013). Tej formy komercyjnego wykorzystywania seksualnego częściej doświadczały dzieci starsze. Wykrywanie sytuacji, w których młodzież podejmuje komercyjne kontakty seksualne, jest trudne również dlatego, że kanałem komunikacji między sprawcą a małoletnim coraz częściej jest sprzyjający zachowaniu anonimowości internet.

W 2016 r. policja stwierdziła 29 przestępstw (w 2014 r. – 30) o przymuszanie do prostytucji z art. 203 kk (dane te są łączne, dotyczą dorosłych i małoletnich). O seksualne wykorzystywanie zależności z art. 199 kk (wszystkie paragrafy) policja wszczęła 102 sprawy w roku 2016, 96 spraw w roku 2015 i 112 sprawy w roku 2014 (www.statystyka.policja.pl, KGP, 2017). Dostępne dane statystyczne, jak w przypadku handlu dziećmi, również wskazują na nieliczne zidentyfikowane sprawy komercyjnego wykorzystywania seksualnego w przypadku osób małoletnich i brak dostępnych danych za wszystkie analizowane lata.

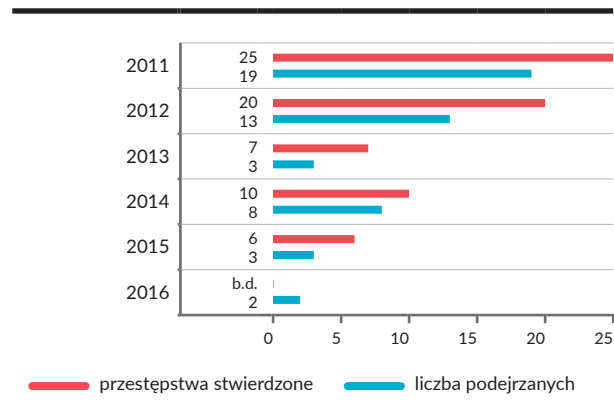
Wykres 3. Małoletni pokrzywdzeni przestępstwami z art. 199 § 3 kk

Źródło: dane udostępnione przez Komendę Główną Policji.

W większości przypadków wykorzystywania seksualnego dzieci sprawcy są osobami z ich najbliższego otoczenia i obdarzonymi zaufaniem. Sprawcami komercyjnego wykorzystywania seksualnego częściej mogą być osoby nieznanne, w tym poznane przez internet. Respondenci *Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci* w ponad połowie odpowiedzi na pytanie dotyczące podejmowania aktywności seksualnej w związku z jakąś formą gratyfikacji materialnej deklarowali, że nie znali wcześniej osoby, z którą podjęli kontakt seksualny (Włodarczyk, 2016). W większości przypadków sprawcami komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci nie są pedofile, lecz tzw. sprawcy sytuacyjni, którzy wykorzystują nadążającą się okazję, traktując dziecko jako obiekt zastępczy do zaspokojenia seksualnego (ECPAT International, FDN, 2015). Sprawcami wykorzystania dzieci mogą być zarówno kobiety, jak i mężczyźni, przy czym mężczyźni stanowią zdecydowaną większość.

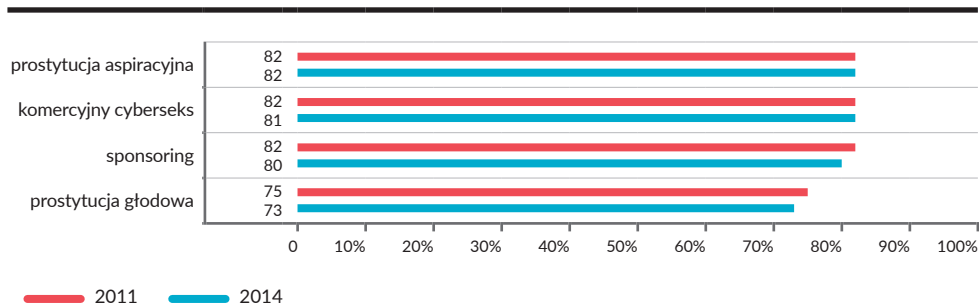
Wykres 4. Podejrzani w sprawach z art. 204 § 3 kk w odniesieniu do małoletniego

Źródło: dane udostępnione przez Komendę Główną Policji.

W 2014 r. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS) przeprowadziła badanie porównawcze na temat postaw społecznych wobec zjawiska komercyjnego wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży (Żurkowska, 2015). Na przestrzeni analizowanych lat (2011–2014) nie zaobserwowano znaczących zmian w postrzeganiu problemu. Ponad połowa Polaków nadal uważa, że wszystkie formy komercyjnego seksualnego wykorzystywania dzieci i młodzieży stanowią realny problem, który dotyczy wielu osób, i negatywnie ocenia analizowane zjawiska. Jako najczęściej występujące zjawiska wskazano również prostytutkę aspiracyjną, czyli podejmowanie kontaktów seksualnych w zamian za pieniądze i gadżety, następnie komercyjny cyberseks, sponsoring i prostytutkę głodową. prostytutka aspiracyjna jest też najbardziej negatywnie oceniana, jako bardzo złe i nieakceptowane zachowanie społeczne.

Wykres 5. Postawy społeczne wobec nastolatków angażujących się z różnych przyczyn w komercyjne kontakty seksualne, odsetek odpowiedzi oceniam zdecydowanie negatywnie, 2011: N = 1012; 2014: N = 988

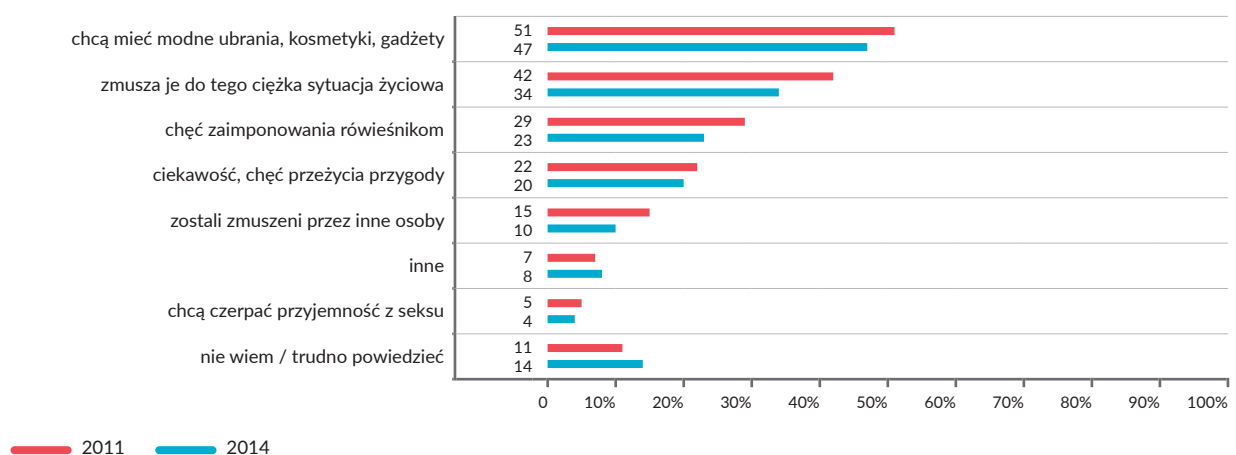

Źródło: Żurkowska (2015).

Polacy popierają karalność za korzystanie z usług seksualnych małoletnich również wtedy, kiedy kontakt inicjuje dziecko. Przekonanie to nie zmieniło się od czasu pierwszego badania, ale obecnie jest zgodne z obowiązującymi przepisami prawa wprowadzonymi w związku z nowelizacją Kodeksu karnego w 2015 r. Motywy podejmowania przez małoletnich komercyjnych kontaktów seksualnych oceniono podobnie jak w poprzednim badaniu, uznając, że głównie jest to chęć posiadania modnych ubrań, kosmetyków i gadżetów, a rzadziej trudna sytuacja życiowa.

Wykres 6. Ocena motywów podejmowania przez dzieci i młodzież komercyjnych kontaktów seksualnych, 2011: N = 101; 2014: N = 988, %

Dlaczego, Pani(-a) zdaniem, dzieci i młodzież do 18 r.ż. decydują się na podjęcie kontaktów seksualnych za zapłatą lub w zamian za inne korzyści?

Źródło: Żurkowska (2015).

W 2015 roku FDDS przeprowadziła międzynarodowe badanie porównawcze postaw społecznych na temat problemu komercyjnego wykorzystywania (FDN, 2015). W Bułgarii, na Litwie, Łotwie, w Mołdawii i na Ukrainie, podobnie jak w Polsce, za najczęściej występujące zjawiska uznano prostytucję aspiracyjną (tj. mającą na celu podwyższenie statusu materialnego i społecznego, w tym przynależność do określonej grupy), następnie komercyjny cyberseks i sponsoring, które zostały też bardziej negatywnie ocenione niż prostytucja głodowa. Większość respondentów uważa, że zjawiska te są

”

Chcę pomóc koleżance. Matka ją pobiła, miała z tego uraz głowy, ale nikomu nie powiedziała. Uciekła z domu do swojej siostry do innego miasta. Ale jej siostra pracuje jako prostytutka, mieszka u jakiegoś kolesia, no i wiadomo, że mieszkanie nie jest za darmo. Ale ona nie może płacić i on jej zaproponował klienta. Dzwoniła do mnie, co robić. Nie chcę, żeby ona się stoczyła, ale naprawdę nie ma gdzie teraz mieszkać.

Dziewczyna, 17 lat

*Z telefonów i maili do Telefonu
Zaufania dla Dzieci i Młodzieży
116 111*

realnym problemem, który dotyczy wielu osób – najwięcej odpowiedzi potwierdzających tę diagnozę było wśród respondentów w Bułgarii, najmniej na Litwie. Jeżeli chodzi o motywy podejmowania przez dzieci i młodzież komercyjnych kontaktów seksualnych, to – podobnie jak w Polsce – jako główny z nich podano przede wszystkim chęć posiadania modnych ubrań, kosmetyków i gadżetów, co wskazuje na dominujący w całym regionie konsumpcyjny styl życia. W następnej kolejności wymieniono trudną sytuację ekonomiczną i życiową w badanych krajach. Wszyscy respondenci wskazali podobne grupy, które są najbardziej narażone na wykorzystywanie, wymieniając dzieci i młodzież z rodzin z problemami przemocy i alkoholowymi, dzieci z biednych rodzin i te, którym rodzice z różnych przyczyn nie poświęcają wystarczająco dużo czasu.

W Polsce w ostatnich latach zaszły korzystne zmiany w zakresie ochrony prawnej małoletnich przed komercyjnym wykorzystaniem seksualnym². Istotne jest, żeby znowelizowane prawo było stosowane w praktyce, w szczególności w zakresie ochrony małoletnich w wieku 15–18 lat, w przypadku których można zaobserwować skłonność społeczeństwa i wymiaru sprawiedliwości do obarczania ich winą za wykorzystanie seksualne. Przeprowadzona przez Instytut Spraw Publicznych analiza spraw sądowych związanych z przestępstwami okołoprostytucyjnymi, które miały miejsce przed wprowadzeniem definicji handlu ludźmi i nowelizacją kodeksu karnego (w tym art. 199 § 3 kk), wskazała tendencję sędziów do przerzucania odpowiedzialności za prostytucję na osoby dorosłe i małoletnie, co świadczy o instrumentalnym, a tym samym krzywdzącym, podejściu do ofiar. W analizie zwrócono uwagę, że można zakładać, iż po zmianach w Kodeksie karnym w 2010 r. sytuacja uległa poprawie

(Koss-Goryszewska, 2013). Z analizy spraw sądowych dotyczących przestępstwa handlu ludźmi i przestępstw okołoprostytucyjnych na szkodę małoletnich, którą przeprowadziła FDDS, wynika, że można zaobserwować korzystne zmiany w postawie organów wymiaru sprawiedliwości wobec dzieci (FDN, 2012). Najbardziej niepokojącym z badanych elementów był niski wymiar kar lub kary pozbawienia wolności w zawieszeniu. Analizę spraw dotyczących przestępstw okołoprostytucyjnych i handlu dziećmi należałoby powtórzyć, aby ocenić, czy pod wpływem zmian wprowadzonych do przepisów prawa

2 Informacje na temat regulacji prawnych w Bułgarii, na Litwie, Łotwie, w Mołdawii, Polsce i na Ukrainie – zob. FDN (2015).

następują zdecydowane zmiany w podejściu organów wymiaru sprawiedliwości do małoletnich ofiar komercyjnego wykorzystywania³.

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę prowadzi ogólnopolski bezpłatny Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111. W 2016 r. 45 dzieci (dziewczyn i chłopców) kontaktowało się z konsultantami w sprawach związanych z komercyjnym wykorzystywaniem, poruszając głównie problem kontaktów seksualnych podejmowanych w zamian za pieniądze lub gadżety oraz pracy przymusowej⁴. Liczby dzieci dzwoniących z danym problemem do FDDS nie można traktować jako statystyk obrazujących skalę zjawiska, jednak wskazują one, że małoletni stykają się z problemem komercyjnego wykorzystywania i nie zawsze widzą możliwość otrzymania wsparcia w najbliższym otoczeniu.

Doświadczenie wykorzystywania seksualnego w dzieciństwie, w tym komercyjnego wykorzystywania, może powodować u ofiar złożone, długo- i krótkofalowe konsekwencje oraz zwiększać prawdopodobieństwo podejmowania ryzykownych zachowań w życiu dorosłym, m.in. prostytucji. Wyniki badań przeprowadzonych przez FDDS wykazały, że dzieci-ofiary wykorzystywania seksualnego są bardziej narażone na ponowne wykorzystanie jeszcze w okresie dzieciństwa oraz później, już jako osoby dorosłe (Włodarczyk, 2016).

Wykorzystywanie dzieci w pornografii

Produkcja materiałów pornograficznych z udziałem dziecka jest formą komercyjnego wykorzystywania małoletnich dla osiągnięcia zysku. Wraz z rozwojem nowych technologii policja, monitorując sieć, odnajduje coraz więcej materiałów pornograficznych, w tym wideo, oglądanych w czasie rzeczywistym, bez „sprowadzania” materiałów pornograficznych, przez tzw. *livestreaming*. Dzieci mogą zostać nakłaniane i zmuszane do wykonywania i przesyłania zdjęć lub filmów o charakterze seksualnym w zamian za wynagrodzenie czy gadżety. Do wykorzystania dochodzi w wyniku działalności sprawców indywidualnych oraz zorganizowanych grup przestępczych.

Na przestrzeni ostatnich analizowanych lat odnotowywana jest większa liczba przestępstw z art. 202 kk. W roku 2010 stwierdzono 939 przestępstw, w porównaniu z rokiem 2014, kiedy to stwierdzono 2767 przestępstw i 2016 rokiem – 2052 przestępstwa. Jeżeli chodzi o liczbę pokrzywdzonych małoletnich, trudno wnioskować o trendach na przestrzeni analizowanych lat w związku ze zmienną liczbą pokrzywdzonych, zależną m.in. od sposobu gromadzenia danych przez poszczególne Komendy Wojewódzkie Policji.

”

Jakiś rok temu poznałam nowego klienta, Filipa. Na początku było normalnie, a potem się do siebie zbliżyliśmy. Wtedy skończyłam znajomości z innymi. Myślałam, że jestem dziewczyną Filipa, ale on myślał inaczej, no więc postanowiłam to skończyć. On się strasznie wkurzył, zaczął mnie straszyć, że doniesie na mnie policji, że powie rodzicom, że mnie zniszczy. Napisał do mojej siostry na Facebooku i grozi, że napisze do wszystkich moich znajomych. Nie wiem, co mam zrobić?

*Dziewczyna, 17 lat
Z telefonów i maili do Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111*

3 Zadanie zostało wpisane do Krajowego Planu Działań przeciwko Handlowi Ludźmi MSW na lata 2016-2018.

4 W 2016 r. konsultanci odebrali łącznie 117 572 połączeń i 6359 wiadomości online (FDDS – dane Telefonu Zaufania Dla Dzieci i Młodzieży 116 111).

Wykres 7. Małoletni pokrzywdzeni z art. 202 § 3, 4 i 4a kk

Źródło: Komenda Główna Policji.

W związku z powszechnym dostępem do internetu, niezabezpieczeniem stron z pornografią przed przeglądaniem ich zawartości przez małoletnich i brakiem odpowiedniej kontroli rodzicielskiej coraz więcej dzieci ma bardzo wczesny kontakt z pornografią, co negatywnie wpływa na ich rozwój. Badania Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej (2015) wykazały, że 61% chłopców i 42% dziewczyn miało pierwszy kontakt z pornografią w wieku 11 lat lub wcześniej. Dzieci mające kontakt z treściami pornograficznymi stają się podatne na propozycje seksualne i są narażone na kontakt z potencjalnymi sprawcami komercyjnego wykorzystywania.

Wykorzystywanie dzieci w kontekście podróży i turystyki

Raport ECPAT International (2016a) wskazuje, że problem ten nasila się wraz z rosnącą liczbą turystów i osób podróżujących na całym świecie. W Polsce nie są dostępne statystyki dotyczące liczby sprawców, którzy dopuścili się wykorzystywania seksualnego małoletnich poza granicami RP, i liczby małoletnich ofiar tej formy krzywdzenia w naszym kraju. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę we współpracy z Komendą Główną Policji (KGP) prowadzi stronę, przez którą można zgłaszać (anonimowo lub podając dane osobowe) niepokojące sytuacje dotyczące tej formy komercyjnego wykorzystywania dzieci⁵. Otrzymywane są nieliczne zgłoszenia, co może świadczyć m.in. o wciąż zbyt małej

rozpoznawalności strony oraz braku gotowości społeczeństwa do reagowania, które niesłusznie jest kojarzone z ingerowaniem w prywatność osób dorosłych, podczas gdy zawiadomienie o przestępstwie zgodnie z art. 304 § 1 kpk jest społecznym obowiązkiem. Regulacja ta ma na celu uwrażliwienie społeczeństwa na to, co się dzieje wokół i na sytuacje zagrażające dobru dziecka, na które nie powinno pozostawać obojętne.

Pracownicy branży turystycznej ze względu na specyfikę swojego zawodu mają szczególną możliwość zapobiegania komercyjnemu wykorzystywaniu dzieci, ponieważ do wykorzystania często dochodzi w miejscach, w których sprawcy czują się anonimowo i są przekonani, że nikt nie zareaguje, m.in. w hotelach. Kodeks Postępowania (*The Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism*) to narzędzie, które ma na celu podnoszenie świadomości na temat problemu wykorzystywania seksualnego dzieci w turystyce i przeciwdziałanie tej formie krzywdzenia małoletnich⁶. Wewnętrzne badanie przeprowadzone przez FDDS w roku 2012 wśród pracowników Grupy Hotelowej Orbis wykazało, jak bardzo istotny jest jednoznaczny przekaz ze strony przełożonych, żeby pracownicy nie obawiali się reagować w przypadku zaobserwowania niepokojących sytuacji i jak istotne jest wprowadzenie wewnętrznych procedur hotelowych mających na celu ochronę dzieci. Działania tej grupy są przykładem systemowych rozwiązań z zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu, które przekładają się na skuteczne zapobieganie sytuacjom seksualnego wykorzystywania dzieci.

Działania ukierunkowane na zwiększanie społecznej odpowiedzialności branży turystycznej powinny być aktywnie wspierane przez Ministerstwo Sportu i Turystyki poprzez upowszechnianie Kodeksu Postępowania oraz wprowadzenie zapisów zwiększających ochronę dzieci w ustawie o usługach turystycznych⁷. Promocję Kodeksu Postępowania może zapewnić też Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, które uwzględniło go w Krajowym Planie

5 Strona: www.stopseksturystyce.fdds.pl i międzynarodowa strona: www.reportchildsextourism.eu.

6 Kodeks Postępowania jest dostępny na stronie: www.fdds.pl/oferta/kodeks-postepowania.

7 Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o usługach turystycznych, Dz.U. 1997 Nr 133 poz. 884.

Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2016–2018. Działania na rzecz ochrony dzieci, w szczególności przez branżę turystyczną, powinny też zostać uwzględnione w projekcie Krajowego Planu Działań na rzecz wdrażania Wytucznych ONZ dotyczących biznesu i praw człowieka na lata 2017–2019⁸.

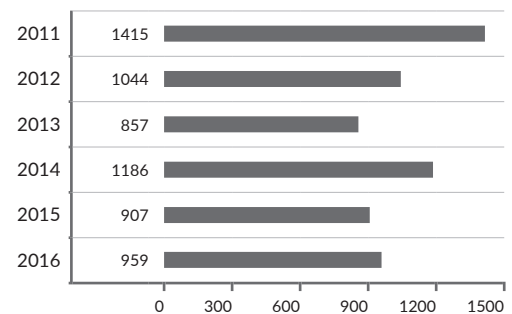
Wykorzystywanie dzieci do pracy przymusowej

Problem wykorzystywania dzieci w pracy przymusowej niebędącej handlem ludźmi w celu wykorzystywania seksualnego jest wciąż mało zbadany (Lasocik, Rekosz-Cebula, Wieczorek, 2014). Tymczasem nastolatki, poszukujące prac dorywczych i sezonowych zarówno w kraju, jak i za granicą, są szczególnie narażone na wykorzystanie ze względu na swoją niedojrzałość i brak doświadczenia życiowego. Sprawcy, korzystając z niewiedzy i naiwności młodych osób, werbują je do pozornie legalnej pracy. Coraz więcej osób jest gotowych na emigrację zarobkową, a z badań wynika, że jedna na 10 młodych osób nie potrafi wymienić żadnych środków ostrożności, jakie podjęłaby, jadąc do pracy za granicę (MSW, 2015b). Ponadto w sytuacjach, kiedy opiekunowie wyjeżdżają w poszukiwaniu pracy za granicą, a ich dzieci zostają w kraju bez wystarczającej opieki, są one bardziej narażone na wykorzystanie. Sprawcy potrafią umiejętnie manipulować dziećmi poszukującymi wsparcia, miłości i akceptacji, jeżeli tych potrzeb emocjonalnych nie mogą zaspokoić w rodzinie i w najbliższym otoczeniu.

Wykorzystywanie dzieci do żebractwa

Obserwacje przeprowadzone przez FDDS przybliżają profil dzieci żebrzących. W Polsce są to głównie dzieci polskie i romskie, w większości chłopcy. Wśród dzieci romskich przeważają te najmłodsze, a wśród polskich – starsze nastolatki (Makaruk, 2015). O skali zjawiska zmuszania dzieci do żebrania można wnioskować na podstawie informacji o liczbie stwierdzonych wykroczeń z art. 104 kw, która od lat utrzymuje się na podobnym poziomie.

Wykres 8. Wykroczenia stwierdzone z art. 104 kw

Źródło: Komenda Główna Policji

”

Pan Mariusz zaproponował nam pracę. Zorganizował nam mycie szyb w samochodach. Mówiliśmy kierowcom, że zbieramy na operację ojca albo na wakacje. Ludzie wtedy dają więcej kasy. Pieniądze zabierał pan Mariusz, a jak poprosiliśmy o naszą część, to powiedział, że jeszcze nie odpracowaliśmy tego, co zainwestował w środki do mycia tych szyb. A to było przecież dużo pieniędzy...

Chłopak, 11 lat

Z telefonów i maili do Telefonu Zaufania dla Dzieci i Młodzieży 116 111

8 Koalicja CSR Watch Koalicja zgłosiła uwagi do projektu Krajowego Planu Działań wdrażającego Wytuczne ONZ dot. biznesu i praw człowieka w styczniu 2017 r.

W latach 2013–2015 w polskich sądach odnotowano tylko jedną sprawę o handel ludźmi, w której małoletni byli wykorzystywani do żebrania (GRETA, 2014). Wiele sytuacji może nie zostać zidentyfikowanych jako handel ludźmi, w związku z niewystarczającą świadomością ze strony służb i społeczeństwa na temat bliskiego powiązania tych dwóch zjawisk. Dzieci mogą być zmuszane przez sprawców handlu ludźmi do klasycznej formy żebractwa, tj. proszenia o pieniądze, albo do innych jego postaci, np. sprzedaży drobnych przedmiotów, kwiatów, oferowania różnych usług w zamian za pieniądze czy do popełniania przestępstw. Małe dzieci mogą towarzyszyć żebrzącym dorosłym, którzy sami są ofiarą handlu ludźmi. Wykorzystywanie dzieci do żebractwa często jest kojarzone jako proceder zorganizowanych grup przestępczych, ale sprawcami mogą być również osoby indywidualne, w tym rodzina dziecka (Council of the Baltic Sea States Child Centre, 2013).

W Polsce brakuje działań informacyjnych adresowanych do społeczeństwa o tym, co należy zrobić w sytuacji, kiedy zaobserwuje się osoby żebrzące. Same służby nie zawsze reagują, mimo że procedury zobowiązują do interwencji, szczególnie w przypadku żebrzących małoletnich. W społeczeństwie brakuje świadomości, że wykorzystywanie dzieci do żebrania stanowi formę przemocy i może być handlem ludźmi oraz że aby pomóc dziecku, nie należy dawać pieniędzy, tylko zgłosić sprawę na policję lub do straży miejskiej, a wtedy sąd rodzinny może sprawdzić sytuację dziecka.

Przedmiotowe traktowanie dziecka, a kwestie adopcji

Jak wynika z opisu definicji pojęć związanych z adopcją (komercyjna adopcja, komercyjny obrót dzieckiem, organizowanie adopcji wbrew przepisom ustawy i handel dziećmi), określenie w polskim prawie, czym jest dozwolona adopcja nie jest jednoznaczne.

Nielegalny, pozasądowy obrót dzieckiem przeprowadzany za pieniądze i inne korzyści materialne z przekazywaniem czy fałszowaniem dokumentów tożsamości jest przestępstwem i formą komercyjnego wykorzystania dziecka, które w takiej sytuacji zostaje sprowadzone do roli przedmiotu wymiany handlowej. Nie ma oficjalnych danych, które wskazywałyby na skalę nielegalnych form przekazywania dzieci, w tym m.in. w ramach proceduru „wynajmowania łona”. Zidentyfikowane sprawy powinny być badane pod kątem znamion przestępstwa handlu ludźmi z art. 189a, przy czym pozasądowy – czyli nielegalny – obrót dzieckiem nie zawsze będzie oznaczał, że doszło do handlu dziećmi, jeżeli nie zostanie udowodnione, iż celem osób, które dopuściły się tego działania, było wykorzystanie dziecka. Warto zwrócić uwagę na społeczne postrzeganie tego problemu, ponieważ pierwszym skojarzeniem polskiego społeczeństwa z handlem ludźmi jest właśnie nielegalne organizowanie adopcji (81% odpowiedzi; MSW, 2015b).

Istnieje również obawa, że w ramach adopcyjnych procedur sądowych mogą być podejmowane decyzje niezgodne z najlepszym interesem dziecka. Sądy w Polsce orzekają w ponad 3000 spraw rocznie o przysposobienie dzieci (Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, 2016). Nawet jeżeli dochodzi do gratyfikacji finansowej dla osób przekazujących dziecko, to gdy korzyść majątkowa nie zostanie uznana za „niestosowną”, tzn. nie będzie wskazywała na wyłącznie komercyjny charakter usługi, a w procedurze adopcyjnej orzeka sąd, nie będzie ona nielegalna. Choć sąd z założenia przeprowadza adopcje wyłącznie dla dobra dziecka, to przekazywanie i czerpanie korzyści majątkowych przez osoby przekazujące/przyjmujące dziecko przy okazji procedur adopcyjnych budzą wątpliwości etyczne, ponieważ prowadzą do pozbawienia dziecka podmiotowości i podważają poczucie pewności, czy dorośli rzeczywiście kierują się zasadą najlepszego dobra dziecka.

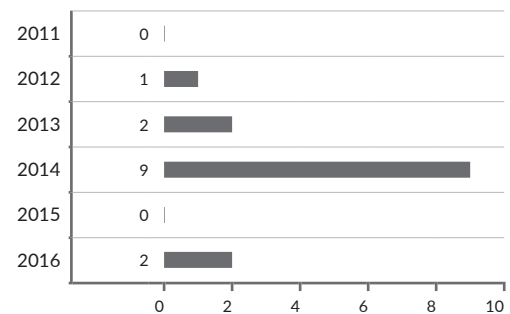
Adopcja ze wskazaniem, w tym przy przekazaniu korzyści majątkowych osobie przekazującej dziecko, nie wypełnia znamion przestępstwa, o którym mowa w art. 211a kk (tj. organizowane adopcje wbrew przepisom ustawy). Artykuł ten chroni dzieci głównie przed adopcją zorganizowaną przez pośredników trudniących się nielegalnymi procedurami nastawionymi na zysk, np. w sytuacjach wyszukiwania i nakłaniania kobiet do oddania dziecka za pieniądze. Na podstawie tego przepisu dochodzi do nielicznych prawomocnych skazań głównie dlatego, że jego interpretacja nie jest jednoznaczna. Nie jest on spójny z przepisami Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego ze względu na brak ustawowej definicji użytego słowa „adopcja” (użyto tam określenia „przysposobienie”), a zawarte w nim sformułowania pozostawiają szerokie pole do interpretacji w związku z czym trudno jest zarzucić jego naruszenie (Pomarańska-Bielecka, 2014).

W polskim prawie nie uregulowano jednoznacznie, jakie czynności związane z przekazywaniem dzieci są dozwolone, czy mogą one być odpłatne czy tylko nieodpłatne i które z nich będą stanowiły przestępstwo. Sytuacja ta skutkuje brakiem pełnej ochrony dzieci przed wszelkimi formami przedmiotowego traktowania i komercyjnego wykorzystywania. Przykłady rozbieżnych interpretacji w sprawach sądowych dotyczących adopcji omówiono w analizie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości (Burdziak, Banaszak, 2016). W związku z koniecznością uregulowań prawnych w tym zakresie Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił do Ministra Sprawiedliwości o wprowadzenie zmian w art. 211a kk, tak aby zapewnić faktyczną ochronę dobra dziecka⁹.

Podsumowanie

Komercyjne wykorzystywanie dzieci, ściśle związane z traktowaniem ich jako przedmiotu konsumpcji, jest złożonym i dynamicznym zjawiskiem. Łączy wiele form

Wykres 9. Przestępstwa stwierdzone z art. 211a kk

Źródło: opracowano na podstawie danych dostępnych na stronie www.statystyka.policja.pl i udostępnionych przez Komendę Główną Policji.

wykorzystania i ma charakter globalny – zmienia się pod wpływem trendów społecznych, ekonomicznych, kulturowych i procesów globalizacyjnych, w tym konsumpcyjnego stylu życia i rozwoju nowych technologii.

W wytycznych opracowanych przez organizację ECPAT International (2016b) we współpracy z międzyresortową grupą, w której prace włączył się m.in. Europol i Komitet Praw Dziecka ONZ, podkreślono, że definicje wykorzystywania seksualnego dzieci konstruowane są dla różnych potrzeb, dlatego wybór stosowanej terminologii ma duże znaczenie. Potrzeba ujednoczenia nazewnictwa i doprecyzowania definicji wykracza poza kwestie semantyczne, ponieważ determinuje sposób postrzegania problemu i decyduje o skuteczności działań podejmowanych na rzecz ochrony dzieci. Jedną z rekomendacji jest, aby określenia typu *prostytycja* i *pornografia dziecięca* stosowane w prawnych definicjach, zastępować w pozostałych kontekstach określeniem *wykorzystywanie dzieci w prostytucji i pornografii*, które nie niesie ze sobą negatywnej konotacji zjawiska. Proponowane sformułowanie podkreśla, że odpowiedzialność za wykorzystanie nie leży po stronie dziecka, tylko sprawców komercyjnego wykorzystywania seksualnego, którzy powinni ponieść odpowiednio wysoką karę.

W Polsce wciąż nie zostały wprowadzone aktywne środki ochrony dzieci i młodzieży przed komercyjnym wykorzystywaniem, tj. programy profilaktyczne w ramach systemu powszechnej edukacji czy kompleksowy system bezpośredniego wsparcia dla małoletnich ofiar. W społeczeństwie obserwuje się natomiast wzrost świadomości na

9 Wystąpienie do Ministra Sprawiedliwości ws. przestępstwa organizowania nielegalnej adopcji dostępne na stronie RPO (2016): www.rpo.gov.pl/pl/content/wystapienie-do-ministra-sprawiedliwosci-ws-przestepstwa-organizowania-nielegalnej-adopcji.

temat problemu komercyjnego wykorzystywania dzieci, powoli zmienia się też podejście w postrzeganiu ofiar. Mimo negatywnego nastawienia społeczeństwa do zjawiska komercyjnego wykorzystywania dzieci, wciąż niewystarczające są działania na rzecz zwalczania tych problemów społecznych. Istotne dla zwiększenia wykrywalności przypadków komercyjnego wykorzystywania dzieci jest, aby każdy, kto stwierdzi istnienie okoliczności świadczących o wykorzystywaniu małoletniego wypełniał obowiązek zawiadomienia odpowiednich instytucji¹⁰.

E-mail autora: gabriela.kuhn@fdds.pl.

---

10 Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz art. 304§1 kpk. dot. społecznego obowiązku zawiadomiania o przestępstwach ściganych z urzędu, które obejmują m.in. te, związane z komercyjnym wykorzystywaniem dzieci (art. 189a, 199, 202–204 kk).

Bibliografia

- Burdziak, K., Banaszak, P. (2016). *Przestępstwo handlu ludźmi – wykładnia terminu „handel ludźmi”, sposób przeprowadzania przesłuchań i innych dowodów w celu uzyskania materiału potwierdzającego popełnienie tego przestępstwa, charakterystyka jego ofiar i sprawców*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Council of the Baltic Sea States Child Centre (2013). *Expert Group for Cooperation on Children at Risk, Children Trafficked for Exploitation in begging and criminality: a challenge for law enforcement and child protection*.
- ECPAT International, FDN (2015). *Przeciwdziałanie wykorzystywaniu seksualnemu dzieci w turystyce. Pytania i odpowiedzi*.
- ECPAT International (2016a). *Global Study on Sexual Exploitation of Children in Travel and Tourism*.
- ECPAT Luxemburg (2016b). *Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse*.
- European Commission (2016). *Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings*. COM(2016) 267.
- FDN (2012). *Handel dziećmi i przestępstwa okoto prostytutuczne na szkodę małoletnich*. Raport z badań aktowych. Warszawa: FDN.
- FDN (2015). *Commercial sexual exploitation of children and young people. Attitudes towards the problem in selected countries of Central and Eastern Europe. Report from quantitative research*. Badanie przeprowadzono w ramach projektu „Prevention of child sexual abuse and exploitaiton in Central and Eastern Europe – a comparative approach”. Warszawa: FDN.
- GRETA (2014). *Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings, Report 2014*, (13).
- Instytut Profilaktyki Zintegrowanej (2015). *Konferencja „Społeczne i rozwojowe konsekwencje pornografii” zorganizowanej w czerwcu 2015 roku w Sejmie RP*.
- Koss-Goryszewska, M. (2013). *Analiza polskich spraw sądowych dotyczących handlu ludźmi*. Instytut Spraw Publicznych.
- Lasocik, Z., Rekosz-Cebula, E., Wieczorek, Ł. (2014). *Handel ludźmi do pracy przymusowej: mechanizmy powstawania i efektywne zapobieganie. Raport z realizacji Projektu ADSTRINGO*. Warszawa–Sztokholm: Ośrodek Badań Handlu Ludźmi UW.
- Makaruk, K. (2015). *Żebractwo dzieci w Polsce. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 14(2), 113–133.
- Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (2016). *Adopcje – przysposobienie w latach 2000–2016 (I poł.)*. Pobrane z: <http://www.mpips.gov.pl/download/gfx/mpips/pl/defaultopisy/4917/1/1/Adopcje---przysposobienie-w-latach-2000-i-p.-2016.xlsx>.
- MSW (2015a). *Handel ludźmi w Polsce. Raport opracowany w Zespole do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi Departament Analiz i Polityki Migracyjnej*. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.
- MSW (2015b). *Społeczna świadomość zagrożeń związanych z handlem ludźmi i podejmowaniem pracy za granicą. Raport z badania przeprowadzonego w ramach projektu „Improving Poland’s capacity to prevent trafficking in human beings”*. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.
- MSW (2016). *Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2016–2018*. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji.

- Pomarańska-Bielecka, M. (2014). Nielegalne pośrednictwo adopcyjne – kontrowersje związane z warunkami odpowiedzialności karnej z artykułu 211a kodeksu karnego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 13(4), 11–39.
- Suda, A. (2014). *Adopcja, „nielegalna adopcja”, a handel dziećmi do adopcji*. Zespół do Spraw Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi, Departament Polityki Migracyjnej MSW.
- US Department of State (2016). *Trafficking in Persons Report 2016*.
- Włodarczyk, J. (2016). *Wykorzystywanie seksualne w dzieciństwie a konsekwencje w życiu dorosłym. Raport z badań*. Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Włodarczyk, J., Sajkowska, M. (2013). Wykorzystywanie seksualne dzieci. Wyniki Ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 82–100.
- Żurkowska, D. (2015). Komercyjne wykorzystywanie seksualne dzieci i młodzieży: postawy Polaków wobec zjawiska w latach 2011–2014. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 14(2), 134–149.

Komercyjne wykorzystywanie dzieci

W artykule przedstawiono problem komercyjnego wykorzystywania dzieci, które wiąże się z wieloma formami fizycznego, psychicznego i seksualnego krzywdzenia. Ich wspólnym mianownikiem jest przedmiotowe traktowanie dziecka przez sprawców, którzy czerpią korzyści majątkowe lub osobiste z nielegalnych transakcji i usług z wykorzystaniem lub zaangażowaniem osób do 18 r.ż.

Słowa kluczowe

komercyjne wykorzystywanie dzieci, handel dziećmi, prostytutka, pornografia, seksturystyka, praca przymusowa, żebractwo, komercyjna adopcja

Commercial exploitation of children

The article discusses the problem of commercial exploitation of children, which is associated with many forms of physical, emotional and sexual abuse. Their common denominator is an instrumental treatment of children by the perpetrators who derive financial or personal benefits from illegal transactions and services involving minors up to 18 years old.

Keywords

commercial exploitation of children, trafficking of children, child prostitution, child pornography, sexturism, beggary, commercial adoption

Cytowanie:

Kühn, G. (2017). Komercyjne wykorzystywanie dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1).

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe.